

Monumentendorp Westzaan

door WILLEM TIP/deel 9
beeld: Digitale Beeldbank Westzaan

Zuideinde 253. In 1907 gebouwd als gymnastieklokaal van Gymnastiekvereniging 't Hoen.

Na het boerenbedrijf op nummer 260 bevindt zich rechts van het Zuideinde nog een nieuwgebouwd huis in historiserende stijl (Zuideinde 262). De gangbare verhoudingen tussen hoogte en breedte zijn hier echter niet meer volledig behouden.

Links van het Zuideinde, tegenover de bungalow Zuideinde 256, bevindt zich het pand Zuideinde 253. Het betreft een in 1907 gebouwd gymnastieklokaal van Gymnastiekvereniging 't Hoen, in 1932 verbouwd tot het huidige woonhuis met stenen voorgevel. Voordat het gymnastieklokaal verrees, stond hier een boerderij uit omstreeks 1855 en een nog oudere 'koestalling'. Erachter bevindt zich nog daadwerkelijk een boerderij, al ruim twee eeuwen bewoond door de familie Harrewijne. Het huidige woonhuis verrees in 1909. Ook de schuur en de stal zijn 20e-eeuws.

Ten noorden van Zuideinde 253 vallen een paar

Zuideinde 257. Tot 1962 zat hier de kruidenierswinkel van Han Rem.

kleinere woningen op, voorbeelden van houtbouw voordat sinds de vorige eeuwwisseling het bouwen in steen voorschrijft werd. Allereerst Zuideinde 257, daterend uit 1864. Vanaf circa 1919 tot 1962 was hier de kruidenierswinkel van Han Rem gevestigd, in de volksmond Hendrik of Henk Briket genoemd. De kruidenierswinkel was er een van de 24 die er na de Tweede Wereldoorlog nog in Westzaan waren. Eveneens in 1864 verrees ten noorden hiervan een houten huis. Het werd rond 1930 vervangen door de huidige twee-onder-een-kapwoning.

Hiernaast bevindt zich een houten woning, gebouwd in 1876 nadat het vorige huis door brand was verwoest. In 1691 bouwde klokkenmaker Dirck Thijszn Engel (1668-1733) op deze plaats een

huis met werkplaats en kruidenierswinkel. In 1731 vervaardigde hij de klok voor consistorie van de Zuidervermaning. Een andere klok van zijn hand bevindt zich in het Rijksmuseum. Zijn zoon Aris kocht in 1738 molen 'De Veldmuis' die hij schuin achter het huis aan de sloot liet plaatsen.

De oude molen De Veldmuis, ook wel De Kikkert genoemd.

Molen De Veldmuis, oorspronkelijk een snuifmolen, kreeg haar windbrief in 1689. Voordat de molen in 1738 naar het Zuideinde kwam stond ze achter de huidige boerderij J.J. Allanstraat 48. In 1764 was het een veerzager. Veren zijn de smalle latten die de planken van een houten wand of vloer tot één geheel maken. In 1916 werd De Veldmuis tot stellinghoogte gesloopt. Gelijkzeitig werd een petroleummotor naast de voormalige zaagschuren geïnstalleerd. De familie Kee richtte hier een fijschaverij in die tot 1977 stand hield. De molenschuur verviel daarna geleidelijk tot een ruïne van houten stijlen en balken. In 2000 kocht restauratiebedrijf Somass uit Zaandijk het perceel echter op. In 2020 werd de molen, nu met een woonfunctie in oude glorie opgeleverd. Sindsdien versterkt het herrezen en fraaie molencomplex het dorpsbeeld rond de Veerzagerssloot aanzienlijk.

Zuideinde 281-283, een oorspronkelijk in 1853 door de gemeente Westzaan gebouwde houten woning.

Na een weilandje waar men een fraai zicht heeft op het gebied de Reef ten westen van Westzaan, volgt Zuideinde 281-283, een oorspronkelijk in 1853 door de gemeente Westzaan gebouwde houten woning. In 1935 kocht Henk Rem het pand en liet het grondig verbouwen. Er kwam een stenen voorgevel en op het dak verrees enkele dakkapellen. Het pand is sindsdien in twee woningen verdeeld.

Zuideinde 274. Klokken- en kompasmaker Dirk Kopjes heeft hier gewoond.

De rechterkant van het Zuideinde wordt besloten met het woonhuis Zuideinde 285. In 1900 werd Pieter Kee uit Zaandam eigenaar van molen 'De Veldmuis', alias 'De Kikkert'. In een rechte lijn ten oosten van de molen bouwde hij in 1904 een nieuw huis op het adres Zuideinde 285, een 'huis met een wooning'. De gedenksteen is vandaag de dag nauwelijks meer zichtbaar omdat de straat sindsdien fors hoger is komen te liggen. In 2001 werd de woning grondig gerenoveerd, waarbij ook de fundering werd hersteld. Aardig is dat naast de voordeur het wijknummer van circa 1920 tot 1939, Wijk B77, nog steeds zichtbaar is.

Zuideinde 274, houten schuur, gemeentelijk monument

Het laatste huis aan de oostkant van het Zuideinde is de houten woning Zuideinde 274. Hier woonde eind 17e eeuw Gerrit Adriaanszn Mats, eigenaar van molen 'De Gooier' die achter J.J. Allanstraat 8 stond. Gerrit stond bekend om zijn drankmisbruik en moest zelfs door zijn vader onder curatele worden gesteld. Wellicht daardoor kreeg de molen de bijnaam 'De Harlekijn'. Iets verder in het land stond molen 'De Eendracht' (1680). Aan het einde van de sloot, vlakbij de Gouw, stond molen 'De Korenbloem' (1694) waarnaar dit gedeelte van de sloot vernoemd is. 'De Gooier' verbrandde in 1772. 'De Eendracht' werd in 1796 gesloopt. 'De Korenbloem' ging ten onder bij een heftige onweersbui op 7 juni 1880.

Gerrit Mats' schoonzoon Dirk Jacobszn Kopjes ging in 1695 op Zuideinde 274 wonen. Hij was 'Orlogie ende Compassemaker'. Van Dirk Kopjes, die ook kompassen maakte voor gebruik in de scheepvaart is een klok bewaard gebleven in het Rijksmuseum. De huidige gedaante van Zuideinde 274 dateert uit 1905, toen het pand verbouwd werd door timmerman C. Fraij. Het kreeg daarbij een mansarde kap. In de navolgende jaren werd er een molenmakerij gevestigd. De naam Fraij is nog steeds aan dit perceel verbonden. De houten schuur is een gemeentelijk monument.